

Trumvirveln

KARL-AAGE SCHWARTZKOPF

Trumvirveln

KARL-AAGE SCHWARTZKOPF

 SAGA
EGMONT

Karl-Aage Schwartzkopf

Trumvirveln

SAGA Egmont

Trumvirveln

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 1989, 2020 Karl-Aage Schwartzkopf och SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726372861

1. E-boksutgåva, 2020

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

En liten kulle av jord

Kullen är inte stor. Det tog oss en hel dag att hitta den och nu har vi grävt ut den – på det varliga sätt med små, små spadar som man gräver ut en grav. Experterna står böjda vid den – de har sållat jorden och samlat ihop små spröda tygbitar, ett spänne, resterna av ett bälte.

Kropparna i graven är väl bibehållna, så väl de kan tänkas vara efter nära 250 år. Experterna håller på att bestämma hur gamla de var när de dog. Från den plats där jag sitter kan jag inte se dem, men jag hör experterna tala om dem i saklig, nästan torr ton.

Jag ser hur vackert graven ligger. På ena sidan dalen med sina gårdar och ängar – precis så måste det ha sett ut den gången, år 1718, då armén i trötta, förfrusna flockar vandrade ner mot de mörklagda gårdarna. På andra sidan konturerna av fjället – Bukkhammeren – öppna, vindgnagda hedar, där all världens oväder stämmer möte om vintern. – Den ene är liten till växten, hör jag den ene av experterna säga. Men så var pojkarna på den tiden, vare sig de var soldater eller hemmapojkar. Det rådde nöd i landet, de hade det inte fett.

Vinden klagar i björkarna. Det är höst, från fjällen kommer kylan i långa svep. Det är inte svårt att föreställa sig den natten, då de kom ner från fjället med de trekantiga hattarna nerdragna och de trasiga uniformerna fladdrande i stormen.

– Den andre är större och kraftigare. Det måste vara den norske gutten. Man kan skymta fragment av den röda luvan vid sidan om skallen.

Experterna talar fortfarande i saklig ton. De talar om döda föremål – inte om två pojkar, som en gång haft liv.

– Trots olikheten i växt får man nog anse dem som jämnåriga. Vad anser du?

– Vi kan nog fastställa åldern till femton år – för dem båda, säger den andre experten. När vi samlat ihop alla lösa föremål ska vi ta några bilder, innan vi lägger igen graven ...

Sakta går jag därifrån. Ibland måste man vara ensam med sina tankar. Femton år. Hade de nånsin fått vara barn?

Jag vet vilka de är, känner namnen på dem. Vet att den lille hette Per Jonsson och var trumslagare vid Hallens kompani i General Carl Gustaf Armfeldts armé, inskriven i rullorna i juni 1718. Och den andre, den kraftige, han var en bygdens egen son. Jarl Hegset från Hilmo. Jag kan se gården han bodde i, gården där den här berättelsen börjar. Den ligger fritt med utsikt över dalen och floden och fjällen ända bott till svenska gränsen. Den har inte förändrat sig mycket den heller på 250 år.

De båda pojkarna skulle egentligen varit bittra fiender. Den ene norsk, den andre svensk. Så påbjöd krigslagarna.

Men deras öde blev ett annat. Att vara vänner. Det var belagt med dödsstraff på den tiden. De visste det och ändå – vågade de vara vänner.

Det är därför som deras öde inte har kunnat myllas ner och glömmas som de andra soldaternas.

Och hur skulle jag kunna låta bli att lyssna, när vinden nu berättar om hur det började. Natten till den 29 december 1718, då Bukkhammeren reste ragg i snöstormen och de kom plumsande i snön i flockar ner mot byn, som försökte gömma sig i mörkret ...

Trumma på villovägar

Skogen tar emot dem som en päls. Den hejdar den värsta stormen, ger dem känslan av att inte helt vara förlorade.

Snön är djupare här nere. När dem ibland till knäna, är tung att pulsa i. Somliga faller, reser sig, faller igen. Några ropar, svär, klagar, gråter. De kommer i flockar, utan ordning, utan samhörighet. Var och en har nog av att klara sig själv.

De är som skuggor. Snön lämnar natten ett spöklikt ljus. De trasiga uniformerna flaxar i stormstötarna. De bär sina gevär som kors. Över axeln, under armen. Ibland släpande som skaklar i snön. De följer i varandras spår utan att tänka, ensamma med sin trötthet.

Trumslagarpojkarna har det värst. De är minst, har mest att släpa på. Trummorna är oformligt stora för dem och fångar vinden, blir som bollar som slängs hit och dit. Många av pojkarna är taniga som fågelungar i kroppen, redan grå och fårade i hyn av strapatserna. En och annan trummar fortfarande, rör mekaniskt på de svullna, förfrusna händerna.

Men överröstas. Stormen skakar träden, virvlar fram som en fors mellan grenarna.

Förtrupperna har redan nått bygden. Gårdarna ligger tysta och mörka som ruvande fåglar. Byn heter Hilmo, den har tolv gårdar, alla vet att armén är på väg. Alla ljus är släckta. Alla hoppas att svenskarna inte skall se byggnaderna, vandra förbi, ner i Tydalen.

Armén är på väg hem. Den har fått bud att deras kung, Carl XII, har stupat vid Fredrikshald. Nu vandrar de den

rakaste vägen över fjällen mot Duved på svenska sidan. En utmärglad armé, en trasig armé. Fälttåget genom Trøndelagen i Norge har pågått sedan mitten av augusti.

Men de hittar gårdarna i Hilmo, snön röjer dem. Och varenda byggnad fylls av dödströtta gestalter i stela klädtrasor. Rödkantade ögon stirrar in i uppflammande spiselhällar, skrovliga röster ger de uppskrämda gårdsfolken order. Mat eller döden. Plocka fram allt som finns, annars blir gården rök och aska.

Timmarna går, fler och fler kommer ner från fjället. Det är ofattbart att så många kan få rum i så få hus.

Men ännu är många kvar i sluttningarna. Kämpar mot sin lust att lägga sig ner och sova. Domna bort, höra stormen spela allt ljuvligare musik. Ibland lockar döden, skrämmer inte, ger löften om någonting bätte.

En och annan låter sig lockas. Och kan aldrig väckas igen.

En ensam trumma mullrar. Stormen sliter sönder trumvirvlarna och skickar iväg dem som gnistor mellan träden. Det är en spenslig, mager liten pojke som trummar. Per Jonsson från Hallens kompani, 14 år och 10 månader gammal. Hans ansikte är nästan överjordiskt blekt, hans läppar tunna – två blå streck krökta liksom i trots.

Trots kylan är hans ansikte blankt av svett. Ögonen flammar i feber. Han trummar utan att ha en aning om vad han gör, han pulsar fram utan att veta varför. Ibland stannar han, står länge och stirrar framför sig, liksom skymtade han någonting långt bortom mörkret.

Mörka gestalter snubblar förbi honom.

– Sluta trumma – för satan pojk, sluta trumma, kraxar nån, står på huvudet över en trädrot, rullar genom snön med skrammel och skrän, försvinner i mörkret.

Men om allt omkring sig är Per helt omedveten. Han är hemma igen i Vemdalen, han trummar för att de skall höra

honom när han vandrar stigen fram mot stugan. Han mor kommer ut och hans tre små systrar, de vinkar åt honom, han har varit borta länge.

- Jag har pengar, skriker han i glädje, jag har sparat varenda daler, nu kan vi köpa mat, nu ska vi aldrig svälta mer.

Han är nästan framme, han spänner av sig trumman, han rusar fram mot dem. Men plötsligt är de borta och han hör bara trumman, ser den rulla iväg allt fortare med dån och dunder. Han blir utom sig av skräck, springer för att hinna ikapp den, halkar, rullar runt, slår huvudet i en sten. Sen blir världen mörk och tyst och stilla och för första gången på månader formas hans läppar till ett matt, fridfullt leende.

Trumman fortsätter sin färd.

Per Jonsson hade hunnit ända fram till den isiga stigen som ringlar ner mot Hilmo, när han förlorade trumman. Nu ligger han med armarna utbredda liksom en fälld fågelunge.

Men trumman fortsätter.

Stigen är brant, trumman rullar allt fortare. Det är mycket folk i farten, men nästan alla går vid sidan om stigen därför att den är så hal. Trumman dundrar förbi dem på sin väg ner mot dalen.

De flesta stannar, trötta och gapande. En ensam trumma, som har bråttom, många tror de ser i syne, gömmer ansiktena i händerna, jämrar sig, tror att stunden har kommit.

Trumman dundrar vidare.

Den passerar den första gården, där folk myllrar mellan husen, passerar ännu en gård, där man slaktar kor framför trappan - men den tredje gården ligger precis mitt i vägen.

Det är Hegset, den förnämsta gården i byn.

I den sitter redan regementscheferna bänkade och general Armfeldt själv. Bonden, Åsbjörn Hegset, står i ett hörn med korslagda armar och stirrar dystert framför sig.

- Vi betalar för allt vad vi tar, säger general Horn, Jämtarnas chef. Allt hö till hästarna också. Min adjutant räknar ut ersättningen.

- Behåll era pengar, säger Åsbjörn Hegset. Vi kan ändå inte bruka dem här i landet. Jag får väl vara lycklig, om ni inte tar gården med er.

Det bakas och gräddas framme vid spisen. En av kvinnorna, Åsbjörns fru Ingebjörg, ger order om mer mjöl från vishuset.

- Gå du, Jarl, säger Åsbjörn. Hämta stora säcken annars tar dom den ändå.

Jarl är äldste sonen i huset, 14 år men redan en halv karl. Han är lång och senig för sin ålder, har nyfikna ögon, lite röd i håret. Han har stått länge och tittat på dessa krigare, några med mycket guld på uniformerna. De högre officerarna har alla kommit i släde över fjället. De är inkräktare, han hatar dem.

Han kränger på sig sin röda luva och skyndar ut i kölden.

Hegset är den enda gården som har haft tur denna natt. Att officerarna tog in där var en ren tillfällighet, men tack vare det slipper gården påhälsning av de stora och utsvultna soldathoparna. Alla som ser generalsslädarna framför ingången skyndar vidare till nästa gård. Här får endast de utvalda komma in.

Jarl låser upp den stora boden och släpar ut mjölsäcken. Det är den sista som finns kvar, den är avsedd att räcka hela vintern. Han funderar ett slag på att gömma den i en snödriva, att gå tillbaka och ropa att den har blivit stulen.

Men så förstår han att det ingenting skulle tjäna till. De skulle hitta den och sen bränna gården. Så är seden i